

Torben Arboe Andersen:

Himmelfog, hvælvknog og overkast vejr – jyske betegnelser for sne, snefygning mv.

I visse eskimoiske sprog findes op mod en snes ord til betegnelse af sne og is i forskellige tilstande mht. hårdhed, farve mv. Så varieret er ordforrådet ikke i jysk mht. forskellige slags sne; men som det følgende vil vise, findes der dels flere egnsbestemte udtaleformer af ordet sne, dels en række forskellige betegnelser for snefnug samt snefygning, snestorm og anden form for snevejr.

1. Hvad der fjæles (dvs. gemmes) i snø, kommer op i tøj

Dette gamle ordsprog viser, at ordet sne tidligere har haft ø-udtale i skrevet dansk.¹ Ordet har stadig ø-vokal i vore skandinaviske nabo-sprog (norsk *snø*, svensk *snö*). Det samme gælder i visse danske dialekter, jf. kort 1. Kortet er udarbejdet på grundlag af materialet i samlingerne dels på Jysk Ordbog (herunder mange meddelerbesvarelser af spørgelister), dels på Institut for Dansk Dialektforskning, Københavns Universitet.²

Kort 1 viser, at ø-former findes i jysk og sjællandsk. I midt-vestjysk og himmerlandsk er udtalen *snø'* (' betegner stød).³ I det østlige Himmerland forekommer også formen *-snøj'*; formentlig er

¹ Et af de ældste eksempler på ordsproget er varianten: *Det kommer op i tøj man fieler i snø* i Peder Laales ordsprog, 1515-udgaven, her citeret efter: *Danmarks gamle Ordsprog* (udg. af Iver Kjær og Erik Petersen 1979) bd. I s. 321, 658.

² Jeg er lektor Karen Margrethe Pedersen megen tak skyldig for bl.a. opstilling af lydformer og udkast til kort for ømålenes vedkommende. Tilsvarende gælder de øvrige steder i det følgende, hvor der omtales forhold i ømålene. – Udbredelsen af *snø*-udtalen er tidligere skitseret i M. Kristensen og V. Bennike: *Kort over de danske folkemål* (1898-1912) nr. 93.

³ Af tekniske grunde må vi desværre denne gang afstå fra brug af en mere præcis lydskrift.

denne form opstået ved påvirkning fra udtalen *snej'*, der findes i et større østjysk område.

I nord-, øst- og sydsjællandsk er ø udviklet til tvelyden **ye**, hvilket giver formen *sny'e* nord for stødgrænsen og *snye* syd for denne grænse. På Møn er ø-lyden udviklet til tvelyden **øe**, dvs. man har formen *snøe*; ifølge en pålidelig meddeler⁴ har dette tidligere også været den almindelige udtale i hvert fald i en del af (det sydlige) Falster.

Disse ø-, ye- og øe-former stammer fra gammeldanske former som SNIØ: og SNØ: (: betegner lang lyd), der kan føres tilbage til urnordiske former.⁵

Det øvrige Danmark har e-former eller tvelydsformer **-i(e)**, **-ee**, **-ej** og **-æj**, der er udviklet af e-formerne. Kortet viser, at udtalen *sne'* er udbredt i et sønderjysk, sydvest- og midtjysk område samt i Nordvestjylland og Hanherred over mod Vendsyssel, der har udtalen *sne'* ved siden af *sne'j* og *snej'*. De tilsvarende stødløse former syd for stødgrænsen er *sne:* i sønderjysk og *snee* i lolland-falstersk og bornholmsk.

Udtaleformer med **ie** findes især i området mellem ø- og e-formerne, nemlig *snie* på Sydøstfyn, Langeland og øvrige sydfynske øer, *sni'e* på begge sider af Storebælt og *sni'* i et Kattegat-område: Djursland, Sydsamsø, Anholt og Læsø (her ved siden af *sni'j*). Den stødløse form *snie* findes desuden på Als og i Angel mod syd til den gamle dansk-tyske sproggrænse; *sni'* optræder også i Tyrstrup herred ved Lillebælt.

Former med **ej** findes i østjysk, sønderjysk og vestfynsk: Vendsyssel, det nordlige Himmerland samt et bælte fra Mariager til Horsens har udtalen *snej'*; sønderjysk syd for stødgrænsen har tilsvarende *snej* (stedvis ved siden af *snie*), mens vestfynsk har *snæj'*.

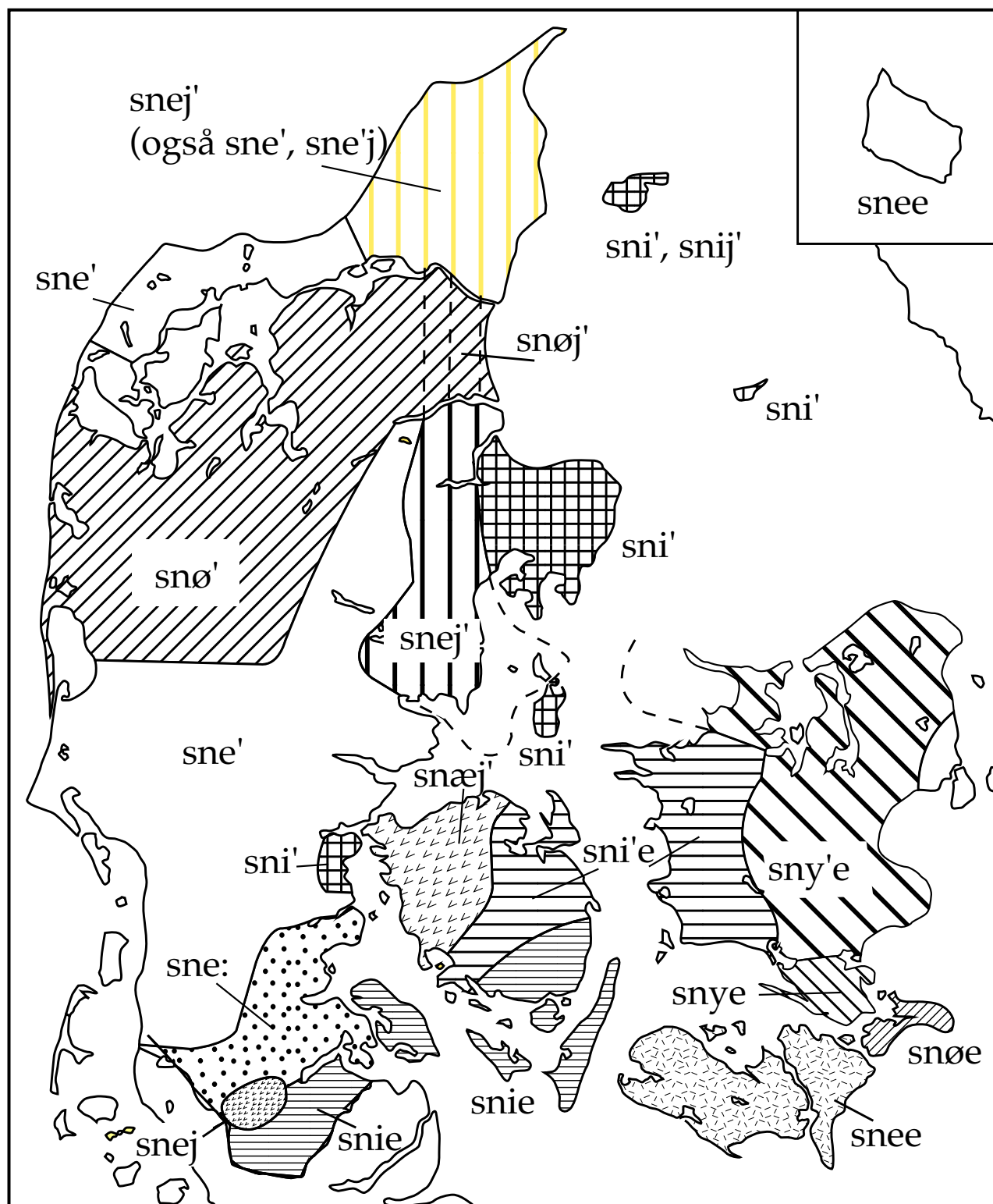
De nævnte e-former mv. går tilbage til gammeldansk SNE: , der snarest stammer fra en ældre, formodet sideform SNÆ: til de ovenfor nævnte SNIØ: og SNØ: . Det kan dog ikke helt udelukkes, at formen SNE: er indlånt fra middelnedertysk til gammeldansk.⁶

⁴ Karen Toxværd, Væggerløse sogn, oplysninger fra omkring år 1900.

⁵ Den gammeldanske sprogperiode ca. år 1100-1500, den urnordiske ca. år 200-800.

⁶ Jf. diskussionen i J. Brøndum-Nielsen: *Gammeldansk Grammatik I* (2.udg. 1950) s. 237. *Sne/snø* slutter sig til *sø* og *frø*, der har dialektale *e/æ*-former.

Kort 1: Udtalen af 'sne'

Man tør nok formode, at SNIØ: og SNØ: har været de oprindelige former i alle danske dialekter. Den geografiske udbredelse af sne-, snie-, snej-formerne antyder, at udtalen SNE: kan være trængt frem sydfra.

Ordsproget i afsnittets overskrift med formen *snø* foreligger i jysk kun i Feilbergs jyske ordbog: *de vi fjæ:ler i æ snø', de fenjer vi i æ tø'* (= det vi gemmer i sneen, finder vi i tøvejret), fra Mors iflg. Feilberg. Men den kilde, Feilberg sandsynligvis her citerer, nemlig K.J. Lyngbys Lødderup-optegnelse 1868, har formen *sne'* i dette ordsprog så vel som i andre forbindelser. Med brug af formen *sne* er ordsproget optegnet flere steder. På Horsens-egnen således i samme version som i afsnitsoverskriften; på Skanderborg-egnen med en lidt ændret formulering: *det, en (= man) fjæler i sne, kommer op i tø*. Endvidere med større ændring: *det kommer op i tø, der har fjælet sig i sne*, forklaret som: En Ugerning kan kun skjules til en Tid (Mariager-egnen). Sidste variant er: *Hvad der lukkes i æ sne, det åbnes i æ tø* (syd for Ringkøbing fjord).

I ømålene derimod findes ordsproget (i overskriftens version, dog også med 'op' erstattet af 'frem') afhjemlet med sikre *snø*-former fra tre steder: Hillerød-egnen, Fakse-egnen og Møn, alle inden for *snø*-området. I samme version er ordsproget optegnet med *sne*-former fra Kalundborg-egnen og Assens-egnen inden for *sne*-området.⁷

2. Sneflokke kommer vrimlende ...

Hos de fleste danske digtere, der beskriver vinteren i versform, minder skildringen oftest om et maleri af et næsten stillestående snelandskab, fx. "Det er hvidt derude" (Blicher), "Sneen dækker mark og mose" (Ingemann) og "Der er ingenting i verden så stille som sne" (Helge Rode). Således ikke hos Jeppe Aakjær. Som den handlingens mand han var, vil han i sit bekendte vinterdigt "Nordovst" (= nordøst, nordøstenstorm) skabe mere bevægelse i billedet; det er selve det hvirvlende, forrygende snefog, der skal aftegnes: Sneflokke

⁷ Disse forhold (*snø*-formerne og det, at fynsk har ordsproget i samme version som sjællandsk over for de mere varierede jyske former) afspejler formentlig, at ordsproget er udbredt fra Sjælland over Fyn til Jylland.

kommer vrimlende / hen over Diger trimlende, / det knyger ud af Himlene, / det sluger Hegn og Gaard (osv.).⁸

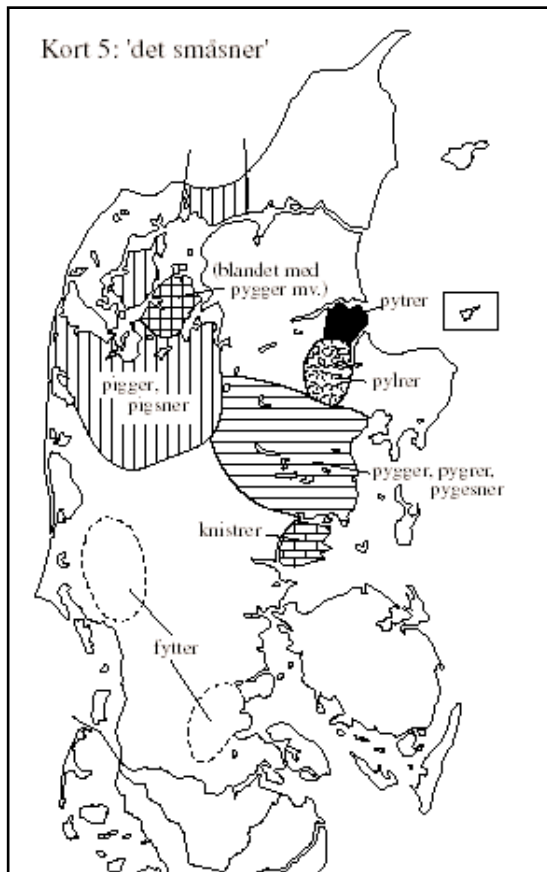
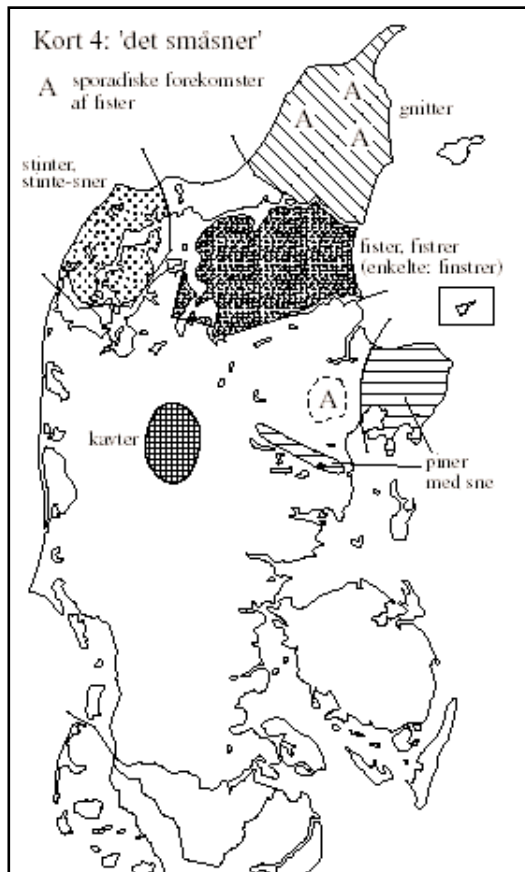
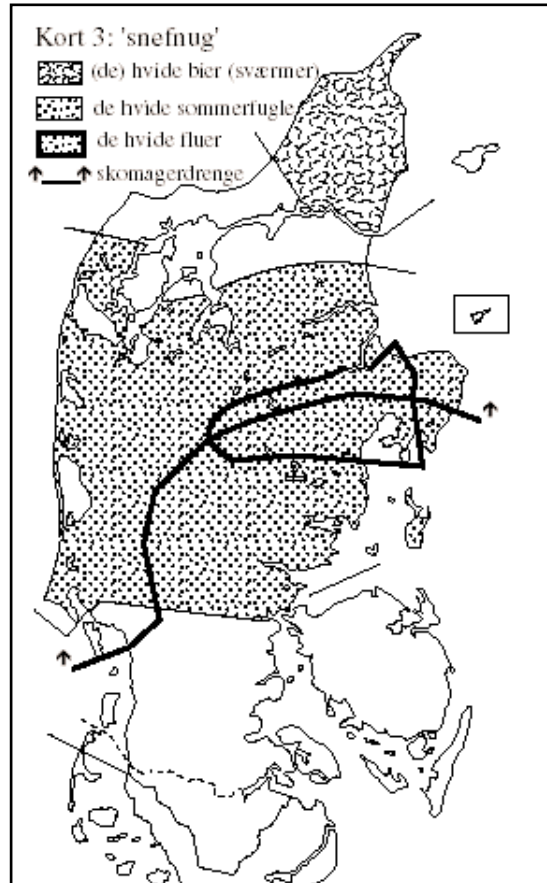
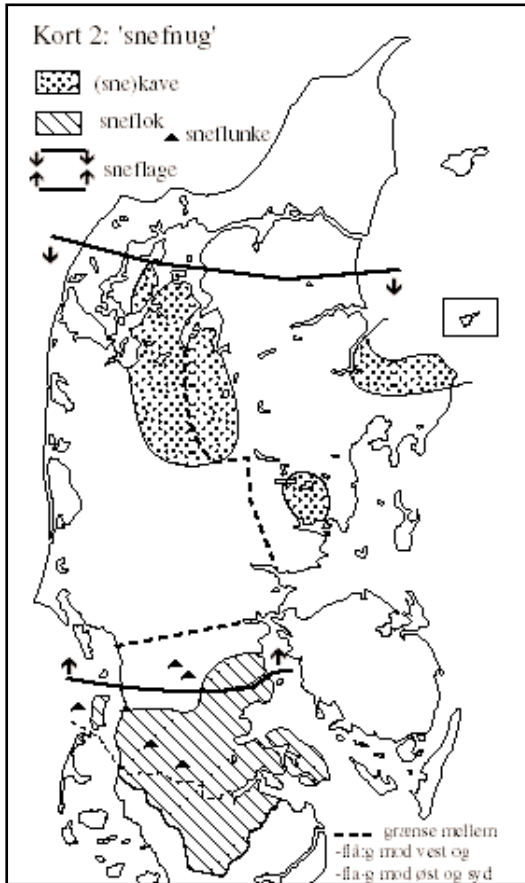
Men hvad betyder egentlig digtets første ord, *sneflokke*? Ja, det har ikke noget at gøre med den almindelige betydning af 'flok' (stor skare, stort antal), men betyder simpelthen 'snefnug'. At Aakjær så formodentlig spiller på den førstnævnte betydning, når han kæder *sneflokke* sammen med 'vrimlende', er en anden sag. I modsætning til fx 'knyger' i 3. linie stammer *sneflok* ikke fra Aakjærs dialekt (Fly sogn syd for Skive). I de danske dialekter findes ordet kun i sønderjysk⁹, jf. kort 2 ;men det forekommer i ældre rigsmål, fx hos H.C. Andersen. *Flok* i denne betydning stammer fra middelnedertysk VLOCKE (= (et) fnug), der også ligger til grund for tysk 'Flocke', fx i sammensætningen 'Schneeflocke'.

Betegnelsen for et (stort) snefnug på Aakjærs egn er *kaw:*, der må normaliseres *kave*, og tilsvarende: *snekave* – ord, som Aakjær da også bruger i flere værker. Kort 2 viser fordelingen af disse og andre jyske betegnelser (med en vis udbredelse) for snefnug. Det ses, at foruden i et midtvestjysk område findes *kave* spredt afhjemlet i Norddjursland og det sydlige Midtøstjylland. I Sønderjylland er der enkelte eksempler på betegnelsen *flunke* (og tilsvarende *sneflunke*), der egentlig betyder gnist og her refererer til snefnuggenes glitren i solskin.

Den almindeligste betegnelse er *sne*- hhv. *snøflage*, der anvendes i hele Midt- og Sydjylland samt egnene umiddelbart syd og nord for dette område (jf. kort 2). Grænsen mellem udtaleformerne (*sne*)-*flå:g* og *-fla:g* går lidt vestligere end hovedgrænsen mellem vest- og østjysk dialekt. Sneflage er også afhjemlet både nord og syd for det indtegnede område, men ikke så tæt. *Snefnug* er et ret nyt indlån i de jyske dialekter: det kendes i varierende udtale, fx *-fnog*, *-fnoch*, men overalt ved siden af rigsmålsudtalen. Der foreligger adskillige andre dialektale betegnelser for snefnug, fx *gnit*, *snegnit* (Vendsyssel), *snefiling*

⁸ Trykt i afsnittet "De fire Vinde" i digtsamlingen *Vejr og Vind og Folkesind* (1916) s. 9f.

⁹ Ordet er fx benyttet af den alsiske digter Martin N. Hansen i en dialektal gendigtning af et Robert Burns digt: (glæde er som..) *en Sneflok hvid i åfen Bæk, / i næste Nu for ålti væk* (åfen = åben, ålti = altid). Martin N. Hansen: *Nogle digte af Robert Burns* (1951) s. 78.

(Sydvestjylland) og *tave*, *snetave* (Midtøstjylland), men alle kun med meget lille udbredelse.

Man har også anvendt billedlige udtryk for både snefnug og snevejr. Talemåden *de hvide bier sværmer* er kendt over hele Jylland; i Vendsyssel ser den ud til at være ganske almindelig. Snefnuggenes størrelse og bevægelse har også ledt tanken hen på andre insekter mv.: de betegnes *hvide fluer* i Midtøstjylland og *hvide sommerfugle* i Syd- og Midtjylland og lidt længere nordpå, jf. kort 3. Til det sidstnævnte udtryk føjes *fra Norge* flere steder på Ringkøbing-Skjernegnen. Man ville nok snarere forvente at træffe denne tilføjelse i Nordjylland, men der optræder den ikke. For store snefnug, ofte tøsne, bruges spredt i størstedelen af Nørrejylland et udtryk, der i rigsmålet næsten udelukkende er forbeholdt store regndråber, nemlig *skomagerdreng* (jf. kort 3), fx ‘det flyver med skomagerdreng’ (Hanherred). Betegnelsen udvides enkelte steder til *hvide skomagerdreng* eller til *skomagerdreng med syle (i røven)* (Vendsyssel); tilføjelsen af *syle* tyder på, at der her tales om frostsne. I Ringkøbing-Skjern området har også skomagerdreng et enkelt sted fået tilføjelsen *fra Norge*.

‘Det småsner’ eller ‘det sner lidt’ er der især i Nørrejylland adskillige egnsbestemte ord for. Kort 4 og 5 viser de mest udbredte. I Vendsyssel siger man ‘det *gnitter* (lidt)’ eller ‘det *gnittesner*’ (begge ord oftest med udtalen *gnet-*), i Himmerland-Salling ‘det *fister* (med sne)’ og ‘det *fistrer* (med sne)’, enkelte steder ‘det *finstrer*’. Mere spredt afhjemlet findes *fistre* også i Vendsyssel, Norddjursland og Midtøstjylland (jf. kort 4). På Djursland og i et område omkring Silkeborg-Skanderborg bruges udtrykket ‘det *piner* med sne’; men den almindeligste betegnelse i Midtøstjylland er ‘det *pygrer*’, også skrevet *pygger*, *pykker*, sjældnere *pygesner* (jf. kort 5). Et område omkring Randers har i stedet *pylre* og lidt nordligere *pytre*. Også fra Salling er *pygre* og *pylre* afhjemlet; måske har disse ord tidligere været anvendt også i de mellemliggende områder. Bjerre herreds ‘det *knistrer*’ (også *gnistrer*) henviser formodentlig til genskæret fra snefnug i solskin (ligesom *flunke* ovf.).

I Vestjylland er ‘det *stinter*’ og ‘det *stintesner*’ (udtalt *stenj’ter*, *stænj’ter* etc.) tæt afhjemlet i Thy og på Mors (kort 4); *stinte* betyder

stænke og kan også bruges om småregn.¹⁰ ‘Det *kavter*’ er afgrænset til Hammerum herred og har måske forbindelse til *kave* (= snefnug, jf. ovf.). Størst udbredelse har ‘det *pigger*’, ‘det *pigrer*’ (med alternative udtaleformer som *pegger*, *pægger*): udtrykket er tæt afhjemlet i Hanherred og mere spredt i det øvrige, især midtvestjyske, område, der er indtegnet på kort 5. Formodentlig er disse ord nært beslægtet med *pygger* og *pygrer* ovenfor. Spredt i det øvrige Vestjylland og i Sønderjylland siges ‘det *fytter* lidt’; der er her tale om en sideform af *futte*. ‘Det *skaver*’ (el. *skavesner*) optræder enkelte steder i Midt- og Sydvestjylland, mens ‘det *fuger*’ også findes i Nordvestjylland og sporadisk i fx Vendsyssel og Sønderjylland (jf. ‘det *fu:cher*’, Als).

Ovenfor er nævnt både klart egnsbestemte ord og mere spredt forekommende ord. De helt tætte ordafhjemlinger og deraf følgende skarpe ordgrænser finder vi imidlertid først, når vi går over til betegnelserne for stærkt snefald, fygning mv.

3. Det knyger ud af himlene...

Som tidligere nævnt har Aakjær *knyger* i 3. linie i vinterdigtet ‘Nordovst’ fra sin hjemegns dialekt: det er det almindelige ord for ‘fyger’ i hele Vestjylland og dele af Øst- og Sønderjylland. Grænserne for *knyge* og *fyge* følger i store træk grænserne for de tilsvarende betegnelser *knog* og *fog*, der er indtegnet på kort 6. Dog ser det ud til, at *knog* er mere udbredt end *knyge* i Himmerland og størstedelen af Midtøstjylland. Omvendt synes *knyge* at have større udbredelse end *knog* i Ommersyssel og Sønderjylland. Djursland har spredt forekomst af både *knyge* og *knog*. Men i de fleste af de netop nævnte områder er *fyge* og *fog* det almindelige – eller i hvert fald det almindeligste. I nogle grænseområder bruger man *fyge* og *knyge* side om side. K.J. Lyngby anfører således i en optegnelse fra Sydslesvig (i 1859): “*de fycher å knycher* .. ellers (bruges) ej knyge”. En ældre kilde fra Ommersyssel bemærker, at *knyge* betyder det samme som *fyge*, “med hvilket Ord det og bestandigen forenes, (fx.) det fyger og knyger ud (= ude)”. I det vestlige Himmerland bruges videre udtrykket: *de*

¹⁰ Også fx ‘det *fuger*’ (jf. ndf.) kan bruges om småregn. – De fleste af de anførte udtryk findes ikke i ømålene. Dog er *kavte* afhjemlet fra Ærø, og *pinke* (Sydfyn og sydfynske øer) har måske forbindelse til pigre el.lign. jyske betegnelser.

¹¹ Ms. ved Ole Bork 1814 i Ny kongelig Samling 812e (ms. 262.1 på IJSK, s.11).

fy:ger å kny:ger fræ old: Wærdens Hjørner (= fra alle verdenshjørner) for at betegne, at fygningen rigtig tager fat.

I Vestjylland beskrives uvejret med et tilsvarende forstærkende udtryk, der blot ikke indeholder 'fyge': "så knøg det fra alle fire verdenshjørner og sneede fra det femte" eller ".. haglede ned i midten".¹² *Knyge* bruges også i forbindelser som "'vi var knøget inde" og "huset var knøget efter". *Knog* findes i udtryk som "*et få:le* (= farligt, gevaldigt) *knåg*" (Horsens-egnen).¹³ I et digt fra Mors hedder det:

*å kam dæ knåg fræ nu:ren,
mot al:teng' do'k sæ fu:ren*

(dvs.: og kom der knog fra norden, / måtte alting dukke sig for det).¹⁴ Ligesom *knyge* og *fyge* optræder *knog* og *fog* sammen i flere områder, fx siges på Åbenråegenen om længerevarende fygning mv.: *tre: daws fåch å tre: daws knåch å tre: daws u:nj væ:e* (= tre dages fog og tre dages knog og tre dages ondt vejr).

Knyge og *fyge*, *knog* og *fog* bruges om det forhold, at vinden flytter sne (eller sand, jord) hen over jordoverfladen mv. Dette kan tage sig ud, som om sneen løber af sted, og det er baggrunden for betegnelsen *rendefog*, der især bruges i Vendsyssel (med udtalen *ræjfo*, *ræjfog*), Hanherred og Himmerland (*rænifog*), mere spredt også i størstedelen af Midtøstjylland. *Knyge*, *fyge* etc. bruges imidlertid også om det forhold, at det sner samtidig med fygning med den tidligere faldne sne. Dette giver stedvis anledning til forstærkende betegnelser som fx. *himmerigs knog*, *himlendes* og *himmelrygendes knog*. Eller man danner sammensætninger med 'himmel', jf. kort 7 og 8. Størst udbredelse af fog-sammensætningerne har *himmelfog*, der bruges i et større midtøstjysk område samt i Sønderjylland og lidt længere mod nord; Sundeved-Als har endvidere betegnelsen *himmel-snefog* (jf. kort 7). I Himmerland og Hanherred er det et *himmelrendefog*, når det sner og blæser stærkt. Elementernes rasen synes endnu stærkere i Vendsyssel, hvor der kan være et *himmelbetændt rendefog* eller *overkast rendefog* (= meget stærkt (uvejr), jf. ndf.). Fra Hjør-

¹² Jf. J.C. Christensen: *Kakkelovns-sjov* I. (1905) s. 13, hhv. H.F. Feilbergs jyske ordbog under *knyge*.

¹³ *Knog* udtales *knåg*, bortset fra Thy, der har stød på udlyden: *knåg'*.

¹⁴ I digtet "En gang var Mors forblæst og bar", citeret efter A.C. Skyum: *Morsing-målets ordforråd* (1952) s. 82.

ring-egnen er endog anført: *himmelbetændt øwerkåst rejfo*¹⁵ – så kan snefoget vist ikke blive værre!

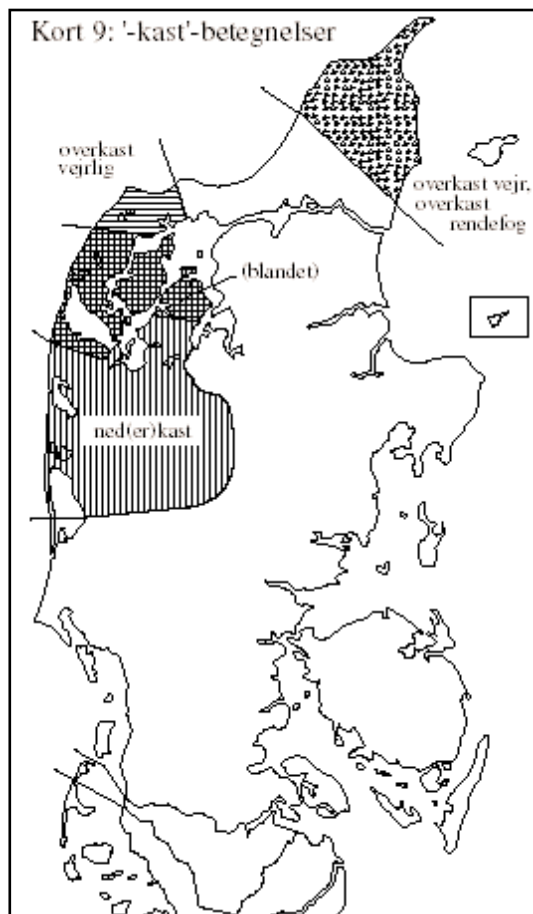
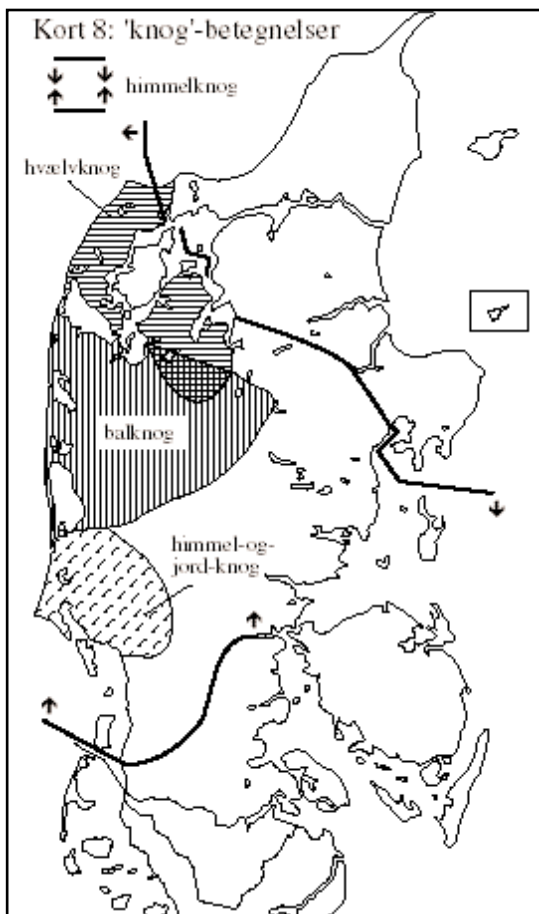
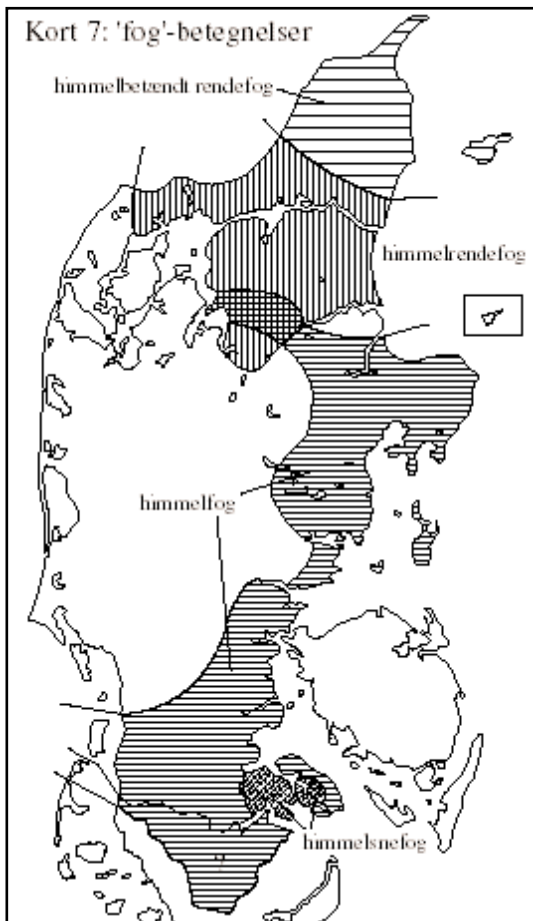
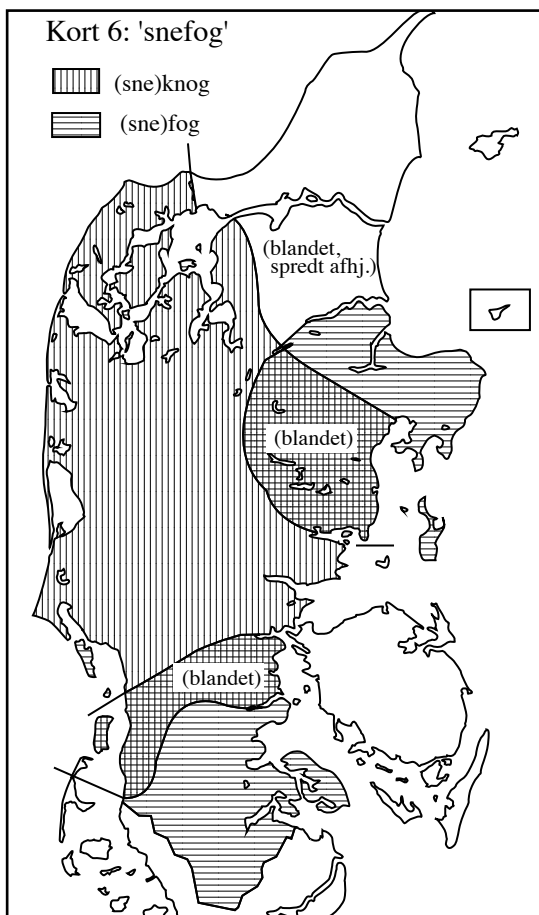
Men også det nordvestjyske *hwæl:knåg og -knåg'*, dvs. hvælvknog, betegner en forrygende snestorm: jord og himmel, ja hele himmelhvælvet står i et. Ordet er almindeligt i Thy og Salling, men bruges ikke (eller i hvert fald yderst sjældent) på Mors, jf. kort 8. I Salling og sydligere foreligger også en *r*-form, *hwærlnkåg*, der måske svarer til *hvirvelknog* snarere end til *hwælvknog*. Syd for og lidt ind i *hwælvknog*-området bruges betegnelsen *balknog*, der er udbredt i størstedelen af Midtvestjylland, men med varierende udtale af første sammensætningsled: *bal, bal'* i den nordlige del, *bol:, bål:* (og enkelte steder *bul*) i den sydlige og østlige del af dette område. *Bal* betyder her 'voldsom, stærk' og kan også bruges især om hård og streng vinter: 'bal vinter'. Mod syd og øst findes også spredt afhjernet *bel-, bælnkog*, der formentlig repræsenterer ordet *bælgknog*, dannet parallelt med 'bælgmørke'.

I de områder, der netop er nævnt under *knog*-betegnelserne, kaldes stærk snestorm også *himmelknog* (dog kun sporadisk afhjernet i Thy). Videre er dette ord almindeligt i det øvrige Vestjylland, Midt- og Sydøstjylland samt den nordlige del af Sønderjylland, jf. kort 8. Altså stort set i hele *knog*-området (jf. kort 6). I det meste af Sydvestjylland bruger man desuden den udvidede betegnelse *himmel-og-jord-knog* til angivelse af, at himmel og jord står i et, eller (sjældnere), at der er jordfygning samtidig med snefald.¹⁶

De sidste snevejsbetegnelser, der skal nævnes, refererer til, at sneen kastes ned ovenfra af vindstød eller storm. I Vendsyssel kan man som tidligere nævnt have overkast rendefog, men også blot *øwerkåst we'r*, dvs. *overkast vejr* (jf. kort 9). I Nordvestjylland og Salling, hvor man oftest siger 'vejrlig' i stedet for 'vejr', har man tilsvarende: *øwerkåst wæj:le*, altså *overkast vejrlig* (eller *vejr-lag*, jf.

¹⁵ Ejner Andersen: *Hjørringborgere og oplandsbønder* (1970) s. 35. Formentlig har forfatteren dog her taget sig den digteriske frihed at sammenkoble to forstærkende betegnelser, der normalt holdes adskilt i dialekten.

¹⁶ Især i Vendsyssel og på Læsø har man *kno'g* som betegnelse for et korterevarende, hårdt vintervejr i begyndelsen af foråret. Her er ikke tale om *knog* (= fygning), men om (et) *knug*. Ordet optræder især i sammensætningerne *lam:kno'g* og *wi:bkno'g* (= lamme- og vibeknug, dvs. hård vinter, når lammene er nyfødte, hhv. når viben er kommet).

formen *weerlau* fra Hanherred). Når storm eller hårde vindstød kaster sneen ned, bliver uvejret lige så forrygende som under et *hvælvknog*; i hvert fald anføres *overkast vejrlig* og *hvælvknog* mange steder som ensbetydende. Hvor der skelnes, betegnes *hvælvknog* som det hårdeste uvejr.

I størstedelen af *overkast vejrlig*-området samt i hele Midtvestjylland (jf. kort 9) bruges også betegnelserne *nedkast* el. *nederkast* med udtaleformer som *ni:kåst*, *ni:erkåst* og *nejekåst*. Hermed betegnes egentlig blot nedbør; men ordet bruges især om sne (stedvis også om slud og hagl). Det samme gælder *nederkast vejrlig*, der er afhjemlet fra Thy og Mors.¹⁷

Ovenstående viser (sammen med kort 6-9), at det især er nord- og vestjysk, der har et righoldigt inventar af udtryk for snefog af forskellig styrke og karakter i øvrigt. Måske står dette i forbindelse med, at disse områder grænser op til havet: snefog, der kommer ind fra havet og rammer kystegnene, bliver formodentlig mere forskelligartet end snefog længere inde i landet og kan derfor kræve (eller give anledning til) flere betegnelser.

4. .. og nu kom Kjørmes-Knud!

Der bruges i dialekterne flere andre billedlige udtryk for snefald end de i afsnit 2 ovf. nævnte (de hvide bier sværmer, etc.). De øvrige falder i jysk hovedsagelig i to grupper: den ene med udtryk vedrørende kyndelmisse knude, den anden med betegnelser for, at 'nogen ryster noget, så der daler noget ned', fx.: *englene* (el. *Vorherre*) *ryster dyner*, *konerne ryster blå*.

Første gruppe indeholder især talemåden: *kjør:mes knu:d holder heru:d med fi:r hwi:d stu:d*, dvs.: kyndelmisse knude holder herude med fire hvide stude ('kyndelmisse' også med udtaleformer som fx *kjør:mus*, *-mos*, *-mis*). Denne talemåde er i store træk afgrænset til Midt- og Sydjylland. Den har inspireret Aakjær til digtet 'Kjørmes Knud', hvor den anføres som indledning under betegnelsen *Buendmandssej* (bondemand-sige, -talemåde).¹⁸ Af rimene både i dette

¹⁷ Derimod har *nedfald* og *nedfaldsvejr*, der bruges i Vendsyssel og størstedelen af Østjylland, ikke opnået en tilsvarende specialisering: de betegner al slags nedbør, omend *nedfald* ifølge enkelte oplysninger især betyder snefald.

¹⁸ "Vejr og Vind og Folkesind" (jf. note 8), s. 22 ff.

digt og i talemåden fremgår det tydeligt, at *knu(:)d* er det samme som *knude* (= strengt vintervejr). Men begge steder (så vel som i sidste linie af Aakjærs “Nordovst”-digt, citeret i afsnitsoverskriften) spilles der helt oplagt på ordets nære lighed med personnavnet Knud. I fynsk og sjællandsk kendes en tilsvarende talemåde om kyndelmisse knude (med udtaleformer som fx *kø:rmes*, *kym'es* i fynsk og *kønermus*, *-møs* i sjællandsk). På Sjælland og Møn har man endvidere: *kyndelmisse knude ryster sine klude*.

Dermed er vi på vej over i den anden gruppe billedlige udtryk: de talemåder mv., der indeholder elementet *ryster*. De enkelte udtryk her synes ikke umiddelbart at kunne afgrænses til bestemte geografiske områder. Fra denne gruppe skal blot nævnes endnu to eksempler: *Massi Mue rester hinne Skindkjovl* (= marts moder ryster sin skindkjole; fra Mors), og: *gjertrø å bæ:nj di röste dje æ:nj* (= Gertrud og Bende de ryster deres ende; fra Horsens-egnen). I sidstnævnte talemåde hentydes der til blæst og snevejr omkring de gamle kalenderdage gertrudsdag og benediktsdag, 17. og 21. marts.

Med dette er vi nået langt hen på vinteren – og til vejs ende med behandlingen af snevejrsmetaphorer mv. Afsluttende kan vi lade kompasnålen (og vindretningen) dreje 180 grader: fra nordøst hos Aakjær til sydvest hos Blicher. I de sidste linier af “Det er hvidt derude” formulerer Blicher nemlig det, de fleste sandsynligvis har længtes efter, mens de gik i vinterens sne (snø) eller var spærret inde af dens fog og knog:

Kom Sydvest, som Frostentvinger!
 Kom med dine Taagevinger!
 Kom og løs den bundne Jord!